

veniunt de loco, conc., secus neg. Vide not. 3. Ad III. neg. art. Obtinuit enim hoc symbolum ab ipso Apostolorum aeo, fatente ipso Calvinio: ejusque ante Rufinum meminit Tertull. & Irenæus; Rufinus ergo non ex sua sententia, sed ex majorum traditione rem enarrat. Ad IV. neg. cons. Referuntur enim ea verba ad Apostolos, quorum antea meminir. Ad V. neg. ant. Vid. prob. 1.

Ob. II. Vossius. Si hoc symbolum ab Apostolis conditum esset, id non pratermississet S. Lucas in Actibus, ac traditum esset omnibus Ecclesiis, 2. nec singulæ suum cuditent symbolum, atq[ue] diversa sunt quæ leguntur apud Irenæum, & Tertullianum, in Romana, Aquilejensi, & apud Orientales; ergo &c. Resp. ad I. neg. sequelam. Adeo enim erat divulgatum ac notum, ut non opus fuerit symbolum illud literis tradere, praesertim cum eo sine editum sit, ut non in tabulis, sed in corde esset inscriptum, ut ait Hieron., & Aug. Traditum proinde est Apost. symbolum omnibus Ecclesiis, quas latere non potuit; quod omnium cordi esset inscriptum. Ad 2. dist. min. Diversa sunt apud Iren. & Tert. &c. quoad verba conc., quoad sensum, neg. Illi enim non symboli verba exscribunt, sed sensum: Ecclesiæ vero laudatae quædam verba ob exortas hæreses, aut expositionis gratia addidere. At in Romana Ecclesia inviolatum servatum est, teste Rufino, & Ambroso.

Ob. III. Dupin. PP. primorum saeculorum, hujus symboli auctoritate contra hæreticos usi non sunt, sed tantum conati sunt demonstrare, ejus doctrinæ Apostolos auctores esse; ergo &c. Resp. I. neg. ant. Irenæus enim. c. 2. l. 1. præmittit fidem, quæ traditur in symbolo, esse derivatam ab Apostolis, ut hæretes, quæ refellit, symbolo Apostolico demonstret adversas. Resp. II. neg. cons. Patres enim noluerunt hoc symbolo hæreticos refellere, quia sola traditione constat ab Apostolis editum, cum forte hæretici traditiones oppugnarent, cumque validius aliunde revinci possent, noluerunt his armis uti.

Ob. IV. Balsagius. Si hoc symbolum ab Apostolis conditum esset, esset in canone, divina quippe in eo verba essent, divina materia, & ordo esset; ergo &c. Nec dicas, non esse exaratum manu Apostolorum, nam Epistola ad Eph. per Tychicum scripta est, ad Rom. per Phœben, & tamen sunt in canone. II. Hoc symbolum est perfecta fidei tessera; ergo frustra nova symbola prodiere. III. in Missa non canitur; ergo &c. IV. in 9. articulo habetur Ecclesiam catholicam, sed talis tunc non erat Ecclesia; ergo &c.

Resp. ad I. neg. seq. maj. Non est enim in canone, qui non est traditum, ut scribatur, sed ut audiendo perdiscatur, ait S. P. Serm. 222. Ad prob. dist. cons. Canonicum est, hoc est fin.

fidei regula, quo sensu traditiones non scriptæ canonice sunt, conc., hoc est in canone scripturarum, neg. Hoc sensu Paulina Epistolæ vel ejus manus, vel aliena, sed auctoritate divina conscriptæ, canonice sunt. Fallitur autem Basnagius, dum ait, laud. epistles a Tychico, aut Phœbe exaratas, cum ab iis non scriptæ fuerint, sed delatae, ut constat ex Eph. ult. & Rom. 14. Ad III. neg. cons. Quamvis enim symbolum Apostolicum adeo perfectum sit, us omnes hereticorum opinione solo possint hoc gladio detruncari, ut ait in Ep. ad Pulch. M. Leo, additæ tamen sunt postea voces aliquæ; non ob fidei defectum, sed ob hereticorum audaciam. Vid. auctorem l. 7. c. 19. Ad III. neg. cons. In Missa enim canitur symbol. C. Politanum non aliud ab Apostolo, sed hujus explicativum aduersus hæreses posteriores: illud vero in collatione baptismi, ter saltum in divinis officiis & sèpè in orationibus privatis usurpatum. Ad IV. Resp. hanc vocem postea additam, ni velis ex tunc prævistum Ecclesiam brevi fore catholicam.

C A P U T . III.

De Apostolica symboli expositione.

IN duodecim articulos dividitur symbolum Apostolorum. Articulus I. est: *Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatoriem celi, & terre. Symbolum Orientalem addit, unum, & invisibilem, & impassibilem, quæ verba censet Rufinus addita hærefoe causa Sabellii, qui Patrem esse passum assertit. Velunt alibi, ea verba; Creatorem celi, & terra. Principio itaque dicitur: Credo; fides enim initium salutis est ex Ap. Hebr. 11. eaque vox ore profertur: quod enim corde creditur ad justitiam, ore confessio fit ad salutem, ex eodem Ap. Rom. x. Profertur autem ea vox singulari numero, quia singuli ad baptismum accedentes debent fidei actum & professionem emittere. Nonnihil inter se differunt: credere Deo, credere Deum, & in Deum, Primum, significat assensum Deo revelanti, secundum exprimit Dei existentiam, tertium fidei directionem in Deum, ut finem ultimum: quæ directio fieri nequit, nisi credamus, Deum esse, ejusque promissis fidamus. Si ergo credis in Deum, credis Deum, credis Deo, & hæc duo in illo verbo continentur. II. dicitur Deus unus contra Polytheos, & Gnosticos, qui duo coæva principia agnovere Deum, & materiam, & contra Manichæos, qui Deum bonum, ac malum admittentes.*

bant. Additur nomen *Patris*, quia rerum omnium causa & origo est, & ut intelligatur, Patrem esse Filii. Hæc est ergo fides ad primam Trinitatis Personam, in qua Dei Patris nomen conjungitur, quia non ante Deus esse cœpit, & postea Pater, sed Deus semper & Pater est, ait auctor Serm. 181. de Temp.

III. Dicitur omnipotens contra hæresim Valentinianam, quæ negabat, Deum non condidisse, quæ facta sunt ex iis, quæ non erant. Excluditur etiam hoc verbo mentiendi aut peccandi potestas: *Si enim Deus mentiri, si inique agere posset, non esset omnipotens*, ait S. P. de Symb. ad Catech. Significat etiam ea vox, quod omnia regit, ac providentiam Dei confitetur contra Marcionitas, qui ajebant, mundum esse sub tyrrannide Diaboli. Denotat etiam apud Cyriillum, eum, qui nullo loco circumscribitur nec minor est celo, adeoque Dei immensitudinem, rejecta Socinianorum fabula, qui Deum summum celo includi putant. IV. dicitur: *Celi & terre creator*, contra Atheos mundum fortuito conditum esse autemantes. Ostenditur etiam in creatione, Deum nulla indiguisse materia, & omnia fecisse sola verbi potestate. Revincitur etiam hac voce hæresis Menandri, & Carpocratis, qui mundum affirmarunt productum ab angelis.

Articulus II. est: *Et in Iesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum. Symbolum Orient. non habet: Dominum nostrum*, sed suppletur ex Act. 2., Corinth. 8., & Eph. 4., ubi tribuitur Christo Domini character: explicatur autem hoc articulo catholica fides in secundam Trinitatis personam, quam a temporali nativitate dicimus, Christum Iesum, ac Filium Dei unicum, ideoque Patri consubstantialem, quia Filium natura. Ceteri quippe filii dicuntur adoptionis tantum gratia: ait Rufinus. *Si filium unicum*, ait S. P.; ergo ejusdem substantie, omnipotentiæ, cuius est pater, ergo Patri coeternum. Reselluntur hoc articulo Valentiniani, Cerinthiani, Ebioniti, Ariani, Sabelliani, Nestoriani, ac Sociniani. II. Dicitur Jesus hebreice, latine Salvator: sicut Christus græce unctus latine dicitur, quibus verbis ostenditur contra Judæos, Christum esse Redemptorem in lege promissum, prophetam, sacerdotem, & regem. Est autem Christus propheta Luc. 7., sacerdos Hebr. 7., rex Luc. 1., & Joan. 18.; habet ergo omnes Messia characteres. III. Dicitur Dominus Matth. 28. & alibi, cum sic Dominus ingonita potestate, non concessa, ait Rufinus: ejusque Dominum est plenissimum, & universale ex Matth. 11. & Jo. 3. Specialiter Iesus dicitur Dominus, quia Diabolum ejuscit, hominem redemit, idolatriam eliminavit, & Ecclesiam sibi comparavit.

Arti-

Articulus III. est. Qui conceptus est de Spiritu S., natus ex Maria Virgine. Aquilejense, & Orientale non habent, concepius, at S. P. Aug. Serm. ad Comp. utrumque ponit, concepius, & natus; quibus verbis I. Iesu Christi conceptionem fatetur divinitus esse peractum in utero Virginis, in qua operatus est Spiritus S., non homo maritus, ut ait S. P. Serm. 213., atque ita refelluntur Ebionæ dicentes, Christum e Josephi semine conceptum, item Phantasiastæ ei tribuentes corpus umbratile. II. negamus contra Eutychetem Filium Dei conversum in carnem.

Articulus IV. est. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, morsu, & sepultus, descendit ad inferos. Deest in Aquilejensi, & Orientali, passus, & mortuus. Abest a pluribus: *Descendit ad inferos*. Rufinus vero legit, *ad infera*; ali iacere referunt ad art. 4. I. Ergo dicitur Christus, passus, ludibria, nempe flagella, & cruciatus, de quibus Evangelica historia. His refellitur Marcius, qui ait, Christum in phantasmate passum, aliqui ei tribuentes impassibile corpus. Pilati mentio, ait auctor serm. 181. 3. ad temporis significationem, non ad personam illius pertinet dignitatem. Forte etiam Pilati ibi fit mentio, ut cum ponitus Judæis tunc sceptrum esset ablatum, appareat stultos esse, qui adhuc Messiam præstolantur. II. Dicitur etiam crucifixus, aduersus insaniam Basilicis, Mahumeris, & Manichæorum, quorum primus ait, non Christum, sed Simonem Cyrenum, alter Judam Iscariotem, postremus dæmonem suffixum cruci. Hinc etiam appetet humilitas Christi, qui sceptrum exinanivit factus obediens usque ad mortem crucis. Hinc etiam aduersus Pelagianos originariam labem, Redemptoris gratiam, & regenerationem Spiritus confitemur: nam si Christus mortuus est; ergo omnes mortui sunt, atque ex ligno, unde mors exiit, surrexit & vita. III. Dicitur in cruce mortuus; cum autem per Athan. mors sit animi a corpore dissulso; fuit ergo in Christo perfecta humanitas ex corpore animoque conflata, quo etiam sensu sepultum credimus: *Ut veram carnem Christi*, ait Chrysostom. serm. 60., mortemque probet confessio sepulture. IV. Dicitur; *Descendit ad inferos*, quæ verba commentitia esse, & perperam apposita criminantur heretici: sit itaque

PROPOSITIO. Christi descensus ad inferna catholicum dogma est.

Prob. I. Scripturis. Nam Ps. 15. habetur: *Non derelinques animam meam in inferno*, quæ verba de Christo accipit Petrus Act. 2. Habetur in hebreo vocabulum ἡών Sheol, quod licet sepulcrum, & infernum promiscue significet, ut demonstrat cl. auctor; non potest tamen Ps. cit. significare sepulcrum. Id epimi-
figai.

significant partim verba præcedentia: *Caro mea requiesceret in spe*, partim sequentia: *Nec dabis sanctum tuum videre corruptiōnem*; nec anima sepulcro clauditur. Vide Lorin: in hunc loc. & in 2. Act. Faustra Calvinistæ reponunt, animam accipi alii quando pro corpore. I. *Enim hoc dici nequit de corpore mortuo, & ab anima sejuncto.* II. *Quia Act. 2: habetur ψυχή*, quod eam significationem non patitur.

Prob. II. Ex PP. Irenæo (a), Tertulliano (b), Athanazio (c), Hilario (d), Cyrillo (e), Augustino (f), Hieronymo (g), Leone M. (h) &c.

Ob. I. Hæc traditio orta est ex prava intelligentia v. 10. Ps. 15. *Non derelinques &c.*, ubi hebræo Sheol sepultura dumtaxat significatur; ergo &c. Resp. Neg. ant. Nam illud Gen. 40. *De-ducetis canos meos ad inferos*, hebraice habet Sheol, quod omnes exponunt de sepulcro. Idem etiam occurrit 3. Reg. 2. Unde auctor libri Tobith Sheol reddit τὸν τάφον foveam, & Scindelrus terram; ergo &c. Resp. neg. ant. Ad prob. neg. ant. Fallum est enim Sheol sepulturam tantum innuit, nam ex Resp. Levi Sheol est venter terra depressior. Ex hæreticis etiam Drusius ad 73. Gen. ait: *Sheol tam infernum significat, quam sepulturam*. Idem asserit Amama, qui etiam Eben-Ezran reprehendit, quem nobis opponunt hæretici. Neque Sheol sepulcrum significat illud Gen. 35. *Descendam ad filium meum in infernum*; Jacob enim putabat, filium non sepultum, sed a fera pessima dispersum esse. Addes, quæ supra in prob. 1. notata sunt.

Ob. II. Græca phrasis εὐ φέσεις in inferno nil aliud significat, nisi locum invisibilem: ergo inscite admodum inde status animarum post mortem infertur: hinc Vossius ab אָדָם adamah terra deriyat, ex qua primus homo dictus est Adam. Resp. neg. cons. Innumera enim sunt apud profanos scriptores loca, in quibus hoc nomine designatur receptaculum animarum. Odysseus lib. 11. *Aden esse locum invenies, ubi degebatur anima Patrioli, Achillis &c.* Hinc fabula de Euea ad inferos delicensi; hinc Elysi, & Tartara. Nec Patres græcas fabulas imitati sunt, sed potius Graci ex sacris libris suam theogiam auferunt, veris falla plura miscentes, ut probat Huetius in Dem. Ev., & Voss. in Theol. gent. Reaple A'day, reperies Gen. 37. Ps. 15. Act.

(a) L. 4. adv. her. c. 26. (b) De An. 12.
(c) Adv. Jo. 2. Chr. (d) In Ps. 53.
(e) Catech. 4. (f) In Ps. 83.
(g) In Jo. 2. (h) Serm. 8. de Pass.

Act. 2. Fallitur ergo Vossius Adam ab Adama terra derivans: cum sit potius ab Ἰνδί Eden paradiſo voluptatis, de quo Gen. 2., quod præter verborum similitudinem, offendit illud Luc. 23. *Hodie meū eris in paradiſo*: ubi veteres Eden intelligunt, idest receptaculum animatum. Unde intelligimus Christum descendisse in sinum Abrahæ, sive, ut nostrates loqui antant, in Limbum Patriarcharum, eosque præsentia sua recreasse.

Ob. III. Veteres PP., qui ἀδελφοὶ stationem animarum accipiunt, ex hebraicæ linguae imperitia, & ex Græcorum fabulis in plura absurdâ prolapsi sunt; ergo &c. Prob. ant. Irenæus 1. 4., ait, Christum spiritibus in inferno dégentibus Evangelium prædicasse. Herinas ministrasse baptismum; ergo dogma istud ex populari credulitate inventum est. Resp. Neg. ant. Ad prob. neg. cons. Cum enim perdifficilis sit locus primæ Petri c. 3. 19. : *His qui in carcere erant spiritibus veniens prædicavit &c.*, hæc verba ita accipiunt Irenæus, Hermas, & Clem. Alex., quasi Christus apud inferos prædicaverit, & baptismum contulerit; at S. P. A. Ep. 99. ad Ev. ea exponit de prædictione Christi Spiritu divinitatis etiam incredulis facta tempore Noe, dum in carcere corporis detinerentur, quæ interprætatio est omnibus planior, eamque probat D. Th. 2. p. q. 52. art. 2. & immerito rejicitur a Bellarm. Dici etiam potest cum Damasceno, aliisque, Christum post mortem prædicasse incredulis ad increpationem; ob varias ergo hujus loci expositiones tenere asserit, catholicum dogma e Platonica philosophia derivasse.

Ob. IV. Illud *Descendit ad inferos* omittitur in symbolo Nicæno, Antioch., Sardicensi, C. Politano, Pelagii, Chari-
si &c. atqui saltem Nicænum non omisisset, ut probaret contra Arium, Christum animam habuisse; ergo &c. Ita Vossius, & Clericus, quem jejune refellit Seretus. Resp. neg. min. Definiens enim Nicænum syn. Christi divinitatem contra Arianos opposuit ομούσιον, nec opus erat etiam addere, quod tota Ariana secta admittebat, hæc enim subscrivebat symbolo Ariminensi, in quo expresse habetur Christi descensus ad inferos. Nec male Rufinus ait, descensum animæ ad inferos in verbis præcedentibus, *mortuus & sepultus intelligi*, & ideo dicit in Nicæno, Sardicensi, Antioch. &c., extat in symbolo Epiphani, & Cytili, in quibus nil obstat, aliquas particulas substantiam non immutantes occasionses hæresum additas esse.

Articulus V. est: *Resurrexit a mortuis*. In eo conveniunt omnia symbola. Nam ejus fidem firmarunt testes innumeris milites nempe, mulieres, angeli, discipuli, Christus ipse per dies 40. apparens eis. Dicitur Christus resurrexisse tertia die, non

non post tertiam diem, nam triduum nondum erat completum, Christus enim per tot horas jacuit inter mortuos, quod dies post resurrectionem in terris permanxit, nempe 40. a vesperris feriae sextae ad diluculum proxima dominicae. Dissentient DD. in assignando triduo sepulturae ejus. Recte S. Leo serm. I. de Resur. ait: *Ad integrum diem pars primi novissima, & pars tertii prima curvitur.* Similia habet S. P. l. 4. de Trin. 6. & Ep. 49. Ita unus dies totus, reliqui secundum partes præterire. Hac Estius in Matth. Nec obstat illud Matth. 16. *Sicut fuit Jonas &c. tribus diebus & tribus noctibus, est enim ea phrasis hebr. denotans dies naturales, atque ex Grotio idem est ac τριη νυκτεριπον πρ̄ tria dienoctia, quam phrasim etiam Estius agnoscit.* Christi resurrectio ejus virtute ponendi animam, & sumendi eam Jo. 10. peracta est. Ideo resurrexit Christus, non suscitatus est, ut Lazarus Jo. 22. dicitur tamen Patrem Filium suscitatasse, quatenus id tota Trinitas est operata. Surrexit autem in carne vera, ait S. P. Serm. 24. contra Apellitarum heresim, qui oppositum apud Tertullianum docuere.

Articulus VI. est: *Ascendit ad Cœlos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.* In hoc etiam articulo symbola convenient, excepta voce omnipotens, quæ in aliquibus deest. Ascendit autem Christus elevatus, quod suscepit ex nobis, in Cœlum, ait S. P. de Symb. c. 7. nempe ratione humanae naturæ, sicut inde eam assumendo descendérat. Ascendit autem Christus virtute sua, & Act. 1. dicitur, *assumptus est: quo etiam sensu dicitur suscitus.* Unde refellitur prædicta heres Apellis, qui Christi corpus censuit in elementa resolutum. Melius dictum est autem, ad Cœlos, quam in Cœlum, quamvis Nicænum habeat, in Cœlum, significans firmamentorum, ac beatorum sedem. Refellitur inde Seleucianorum opinio, qui Christi corpus ajuvit in sole locatum ex Ps. 18. *In sole posuit &c.*, sed hebraeus legit: *Soli posuit tabernaculum in eis, id est in Cœlis.* Sedere ad dexteram Patris non innuit Patri inesse humana membra, ait S. P. de Fide & symb. 7. sed dextera Patris significat primo æternam felicitatem, secundo judiciariam Christi potestatem. Neque vox illa corporalem sessionem significat, sed perennem habitationem, quo sensu dicimus: *In illa patria sedet per annos tres.* Ita S. P. de Symbolo.

Articulus VII. est: *Inde venturus est judicare vivos, & mortuos;* quibus verbis heretici refelluntur, qui contra aperta loca Matth. 16. Act. 17. Apoc. 20. judicium negant. Venturus est autem Christus in assumpta humanitate ex Jo. 5. *ater enim non judicat quemquam, nempe secundum aspectabilem.*

tor.

formam, quam solus Filius sibi copulavit. Particula inde significat, judicem venturum de calis; nulla ergo antichristo, & pseudo-prophetis habenda est fides ex ignoto loco prodeuntibus, Vid. Matth. 25. Christi comites erunt Apostoli, Martyres, & Sancti omnes, velut judices assessori arguentes exemplo improbos, probantes sententiam judicis, & Christo ut summio regi adstantes. De die autem judicij nemo scit, ait Christus, nec nostrum est nosse ejus tempora vel momenta. Insaniant ergo qui sætatem mundi certo definire presumunt. S. P. A. de Symbolo c. 8. per vivos & mortuos justos & peccatores intelligit, quo sensu etiam parvuli non baptizati erunt iudicio fistendi, de quibus plura l. 13. Quod ait Jo. 3.: *Qui non credit, jam judicatus est,* significat, infidelibus gehennam jam esse statutam, quia non credunt &c., nec in iudicio disceprandum, cur reprobis accenseantur; ferendam tamen sententiam, eosque pro qualitate peccatorum puniendos. Præcipuus iudicii finis est Dei gloria, Christi exaltatio, & felix consummatio Ecclesiæ principatus ex Ap. Cor. 15. Hinc rejicitur fatalis Gnosticorum necessitas: non enim iudicio subjicitur, quod libere non sit, ait Apol. 2. Justinus.

Articulus VIII. est: *Credo in Spiritum Sanctum.* Deest in Aquilejensi ergredi verbum, sed extrat in græcis, & in vetustis Gallorum, & Belgarum symbolis. Ubi deest, suppleri debet ex particula & apposita Rufini symbolo. Repetitur autem credo, ut pateat, explicitam fidem in Spiritum S. necessariam esse ad salutem, ut constat ex Act. 19. Particula etiam in Spiritu S. divinitas significatur, & in tribus personis una natura, una potentia summa æqualitas, nulla divisio, ut ait ib. S. P. A. Ita refelluntur Macedoniani negantes Spiritus Sancti divinitatem. Sanctum vero dicimus, quia ejus inhabitatione remittuntur peccata, & anima sanctitate exornatur: atque ita refelluntur tum Beza, qui ait, Spiritum S. æque ac in justis in scelestissimis permanere, tum iis, qui negant justis inhærere justitiam.

Articulus IX. est: *Sanctam Ecclesiam Catholicam, sanctorum communionem.* Aquilejense, & Orientalia non habent: *Catholicam &c.* sed jure adjecta sunt, extant enim in Alexandri symb. apud Theodoretum l. 1. c. 4., in utroque Symbolo Epiphani in Ancor. Reliqua contra Ichismaticos sunt opposita, sed omnia in voce Ecclesie continentur, nam ipsa est sancta, una, vera, catholicæ, contra omnes heres pugnans &c., ut ait S. P. de Symb. ad Catech. Ecclesia ab εκκλησίᾳ evoco est aggregatio fidelium, quos de tenebris gentium Deus evocavit in admirabile lumen suum, ut teneat eandem fidem, degant sub eodem capite, atque eadem sacramenta participant. Constat Tom. II.

G 8

ergo,

ergo, Ecclesiae nomine nos credere unum Christianorum cæsum a Christo institutum, ab Apostolis per orbem evulgatum, non invisibilem, nec privatis doctrinis occultum, sed salutibus fidei ac morum regulis, & certis characteribus præditum: idest doctrina, sacrificio, cultu, pastorum regimine, sanctitate, & vetustate; ergo non extat Ecclesia ista apud Protestantes eam constituentes in occulto electorum cœtu, Apostolicæ cathedralæ, & sacerdotum ministeria negantes, quicunque excoigitatis ad nutrum dogmatibus non Apostolos auctores habent, sed apostatas, & ejectos.

II. Dicitur *santa*, I. ratione doctrinæ sanctæ, II. ratione institutoris sanctissimi qui nobis iuslittiam ac sanctitatem confert, III. ratione sacramentorum, quæ rite dispositis remissionem peccatum conserunt, & gratiæ augmentum: IV. ratione rituum, quibus Dei & sanctorum cultus promovetur. V. ratione plurimum fidelium, qui sanctissime vivunt. III. Dicitur *Catholica*, idest universalis ac toto orbe diffusa; non est ergo vera Ecclesia hereticorum, qui in provinciarum anglis latitant, ut notat auctor serm. 181. de Tem. Apostolorum tempore Ecclesia Catholica dici poterat, quia accepto mando prædicandi Evangelium in toto mundo Ecclesiæ amplitudinis firma spes iis accessit, & expressa promissio. Catholica etiam dicitur, quia nemo, ubicumque degat, extra ipsam salvare potest, teste Cypr. de un. Ecl. IV. additur: Sanctorum communionem, quæ verba duo præcipue significant, nempe appellationem fraternitatis, quarti invicem sovent catholici, & honorum operum, quæ in Ecclesia sunt, participationem. Auctor serm. 181. refert etiam ad cives sanctorum, quibuscum societate, & spei communione tenentur, ut nos pro virili eos imitemur, illi pro nobis Deum orent.

Articulus X. habet: *Remissionem peccatorum*. Deest hic articulus in symb. Tertulliani, Irenæi, & Origenis: unde tempore Cypriani quidam esse receptum putant: habent tamen 4. vetusta symbola apud Dapinum. Proxime sequitur ex Ecclesia, cuius ministris data est potestas remittendi peccata. Credimus ergo in hoc articulo omnia prostrus peccata per baptismum deleri, ut docet S. P. Ench. 64., quo sensu Nicænum posuit: *Confiteor unum Baptismum in remissionem peccatorum*. Credimus etiam contra Basilidem, Montanum, & Novatum, peccata post baptismum patrata in Ecclesia remitti. Horum primus apud Clem. Alex. ait: remitti sola peccata involuntaria; alter, Hieronymo teste contra Jovin. ajebat, impossibile esse eos renovari per penitentiam qui sibi crucifixerunt Dei filium: postremus ex Epiph. Hær. Cathar. ajebat, nullam spem filiorum lapsis post baptismum relinquere. Nos vero dicimus, peccata

ta ante baptismum commissa delei sacramento regenerationis; quæ postea patrata sunt per sacramentalem absolutionem: veniam vero etiam quotidiana oratione, jejunio, & elemosyna. Omnia vero supradicta peccata vere dimitti, non tesi dumtaxat contra Lutherum, & Calvinum docet Ecclesia, in qua etiam temporalis pena baptizatis relaxatur per indulgentias.

Articulus XI. habet: *Carnis resurrectionem*. Nec de ejus veritate ullus dubitat, nam carnis resurrectio ab initio Evangelii annuntiata est, ex Act. 17., & 1. Cor. 15.: *Carnis* dicitur, non *Corporis*, corpora enim sunt cælestia, terrestria, & aerea, caro autem *speciem corporis* designat: dicitur etiam a Damasceno^{1.} l. 4. de Fi. 2.: *Nova ejusdem corporis suscitatio*. Reselluntur ex his Origenistæ; aliqui opinantes, non carnem hanc reddituram, sed corpus aereum. Hinc Rufinus, ut se purger ab hoc errore, afferit Ecclesia suæ Aquilejen. Symbolum: *Credimus carnis hujus, quam contingimus resurrectionem* (1). Nota, resurrectionem negasse Sadducæos Act. 23., inter quos Hymenæus, & Philectus ex 2. ad Tim. 11. Basilius Cerdon, & Apelles ex Tert. de Præscr. Valentini, Archontici, & Hierachiti ex Aug. de Hær. n. 11. Aliique apud Vossium, unde Justinus ait: *Non solum a gentilibus, sed etiam ab hereticis impugnari*, quos perstringit Tertullianus, Augustinus, Estius; Vossius &c., quibuscum sit

PROPOSITIO I. Expectanda est universalis corporum resurrectio.

Prob. I. Scripturis. Jobi enim 19. habetur: *Scio quod Redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circumdabor pelle mea, & Ps. 4.: Numquid qui dormit non adiicit, ut resurgat?* II. 26.: *Vivent mortui tui, interfecti mei resurgent*. Ezech. 37.: *Ego aperiam tumulos vestros,*

(1) Idipsum narrat Gregorius M. in hunc locum de Eutychio Patriarcha C. Politano, qui opinabatur, corpora nostra post resurrectionem subtiliora ac leviora ipso aere evasura; quæ opinio ab ipso Gregorio Magno tunc S. Rom. Sedis legato in urbe C. Politana tam valide confutata est, ut Eutychius ipse suum errorern agnoscent in ipso mortis articulo sumpta sua carnis pellicula exclamaverit: *Confiteor, quod omnes in hac carne resurgentur*. Vide notam 113., quam Versioni Italicae Jobi, de qua infra in Not. 2, inferuit vir doctissimus Jo. Baptista Talleonius Archidiaconus Eccl. Aquitanæ pag. 116.

ſtros, & edacā vos de tumulis vestris, & ſcietis, quia ego Dominus, cum dederō ſpiritum meum in vobis, & vixeritis. Dan. 12.: Et multi de his, qui dormiunt in pulvere evigilabunt. Oſ. 13.: De manu mortis liberabo eos; ergo &c.

Opp. Grotius, Mercerus, Vossius, & Rabbini complures. I. Jobi locum hebraice ſic eſſerit: Scio quod Redemptor meus vivit, & noviſſimo ſurget ſuper pulverem, & poſtquam pellēm meam corroferint hanc, rurſus illa circumdabor: ait ergo Job, poſſe Deum ex eo corpori priftinam formam reſtituere. II. Iſaias, & Ezech, explicantur a doctis viris de iſperata Iſraelitarum liberaſione, qui obſuminas calamitates mortuis æquantur; ergo &c. III. Loca alia nunquam aduersus Sadducaeos ab antiquis Rabbinis prolatā ſunt; ergo non erant ad rem; ergo ex vet. Test. non probator reſurrec̄tio mortuorum. IV. Immo plura ibi occurruunt oppoſita ut Ps. 1.: Non reſurgent impii in iudicio, & Ps. 77. homo dicitur: Spiritus vadens, & non rediens. Job 14. Lignum, ſi preciūm fuerit, virescit; homo vero cum mīrūtūs fuerit, ubi queſo eſt? Eccl. 3. Unus interitus eſt hominum & jumentorum. Sed hæc reſurrec̄tione mortuorum evertunt; ergo &c.

Réſp. ad I. neg. conf. Neque enim vulgatam cum hebr. textu pugnat; ſiquidem verba illa: Redemptor meus noviſſimo ſurget &c. innuant, ait Eſtius, quod ſurget ad iuſtitandū ſua preſentia mortuos in die iudicii. Deinde textum hunc ad Chriſtum referti, qui reſurrec̄tione ſua noſtrā reprobavit, & Clarius ſcribit, & conſtat ex Graeca, & Syriaca verſione apud Walt. T. 3. p. 41. Prima ergo habet: Scio quia eternus eſt, qui me reſoluturus eſt ſuper terram ad iuſtitandā cūtem meam. Secunda: Ego ſcio, quod Salvator meus vivit, & in consummatione ſuper terram appariturus. Deinde hebr. Dps naꝝph non ſolam corroſionem, ſed omnimodam deſtruçtionem ſignificat, unde Anglorum verſio apud Amama, Etiam poſt pellēm meam hoc corpus deſtruāt, & ſcholia Geneven. Quand me me je ſeroy du tout conſommé; ergo Job non ſolam cutis iuſtitationem, ſed etiam corporis conſumpti reſurrec̄tione ſperabat. Piatetra non ſolam Aug. l. 12. de C. D. 29. ait: Job reſurrec̄tione carnis prophetavit, ſicut in exemplaribus, quae in hebreo ſunt, invenitur, ſed etiam Munſterus, atque Caſſilio (1). Vide auſtorem.

Ad II.

(1) Ad refellendam Grotii, menitiam interpretationem Iuliorumque Novatorum combinet hoc loco proferre alterius anno.

Ad II. neg. conf. Ut enim, ait in hunc locum Hieron. Numquam poneretur ſimilitudo reſurrec̄tione ad reſurrec̄tione Iſraelitici populi ſignificandam, niſi flaret ipſa reſurrec̄tio, & fuſa reſeretur; quia nemo de rebus non extantibus incerta conſirmat. Idem oſtendit Tertullianus de Reſurrec̄t. catn. c. 30. Danielis verba conſirmantur a Christo Jo. 5., & Olea locus reperitur I. Cor. 15., ubique aptantur reſurrec̄tione; ergo &c. Ad III. neg. conf. Veteres enim Rabbini ideo Sadducaeos diſce prophecticis teſtimoniis non refellebant, non quod non eſſent ad rem, ſed quia Sadducaeī, ut obſervat Hieron. in 22. Marth., quinque tantum libros Moysis recipiebant, Prophetarum vaticinia ref-

G 8 3

anonymi Calviniani ſententiam, cum ita reddidit:
in libro, quem inſcriptit: Observations Mifcellaneæ in librum Job Amſteſodami an. 1758. Ubi auctor tam in examine, oraculi celeberrimi Job. 19. vers. 25. 26., & 27., quam in observatione ad idem cap. 19. contendit, illud eſte oraculum typicum, duosque habere ſenſus litteralem nempe, & myſticum aque a diuino ſcriptore intentum. Primum quidem de temporali liberaſione, alterum vero de ultima corporum reſurrec̄tione. Praclarum illud Oraculum (inquit loc. cit.) de certiſſima ultimæ reſurrec̄tione ſpiriti ſue accipi debere grauiſſimis rationibus eviſtum dedit Thomas Scherlok contra Grotium, & alios. Quas rationes ambabus uinis amplectit, ea tamen lege, ut ſenſum liberaſione preſentium malotum, & iſtauratum tun̄a non excludant. Egregie pro more ſuo, utrumque ſenſum exprefſit vir cl. Marcus Antonius Talleonius Patricius Auximas in ſua elegantissima Jobi Verſione, quam Italicu[m] carmine adornavit, ac Domini noſtri Papaæ CLEMENTIS XIII. augusto nomini inſcriptus ann. 1764., ubi laudatum Jobi la-

cum ita reddidit:
So che il mio Redentor vive,
e da queſte
Pene trarrammi; e ſo che al
di finale
Riprenderò la mia caduca veſte;
E che di nuovo della pelle
fraile
Sard coperto; e coll' antica
ſpoglia
Preſenterommi al giudice im-
mortale.
„ Hoc Oſſeruo carmine audi-
„ to (ſubdit anonymous) quis
„ adeo blennus, aut ſripes fit,
„ qui non ibi cernat carniſ re-
„ ſurrec̄tione, qualis in Evan-
„ gelio expectanda proponitur,
„ ad vivum expreſſam? Aut non
„ illico clamet, ſpiritum ſe a-
„ gnoſcere Paulina ταῦτα
„ emulū: Scio cui crediderim,
„ & conſido, quod potens ſi fer-
„ vare de poſitum meum ad illam
„ uſque diem 2. Tim. 1. 12. A-
„ deo heneſi hunc ſenſum totius
„ orationis deuotissimo animo inſi-
„ nuat, ut ad alterum dilatio-
„ rem non diſi ſuſuſuſaſe quae-
„ dam accommodari, & depri-
„ mi potuisse ceneſatur. Haſtas
„ uſus egregie rem noſtam And-
„ ryſmus.

responbant, aut saltē pro canonīcīs non habebant. Eadem habet Tertull. de P̄fcr. 45. Ad IV. neg. ant. Ad I. prob. dist. ant. Non resurgent, hoc est non consistent, & causa cadent, nec justificabuntur, conc., hoc est non reviviscent, neg. Ad II. Prob. dist. ant., & ibi describitur vita hominis fluxa vadens, nec rediens nisi divinitus, vel quia nulla speranda est ex gehenna redemptio, conc., secus neg. Ad III. Resp. Job non negare resurrectionem, quam affirmat c. 19. sed ait futuram constituto tempore, & post cælorum transitum. Ad IV. ait Eccl., nil mirum, si in hac vita mali a bonis non discernuntur, cum vix sit discrimen homines inter, & pecudes, adeoque bonorum præmia manere post mortem.

Prob. II. Ex nov. Testamento Matth. 22. De resurrectione mortuorum dictum est, ego sum Deus Abraham &c. non est Deus, mortuorum, sed viventium. Jo. 5. Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei &c., & c. 11. de Lazarō, ait Martha: Scio, quia resurget in novissimo die. Act. 24. Paulus ait, a se credi resurrectionem futuram justorum, & iniquorum: & 1. Cor. 15. id probat, I. ex resurrectione Christi: Si Christus resurrexit a mortuis, quomodo resurrectione mortuorum non est? II. Ex veritate Apoł. prædicationis: Si Christus non resurrexit, inanis est prædicatione nostra. III. Quia, si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. IV. A pari: Sicut in Adam omnes moriuntur, ita Christo viviscabuntur; ergo &c.

Prob. III. Ex traditione. Polycarpus apud Eusebium l. 4. H. E. 15. Deum laudat, quod si cooptatus in consortium Martyrum in resurrectionem vita æterna anime simul corporis. Eandem veritatem proficitur Justinus, Athenagoras, Tertullianus, Ireneus, Ambrosius, S. P. A., aliquie.

Prob. IV. ratione. I. enim anima & corpus bona, aut malā opera exercet; ergo utraque debet sive præmium, sive supplicium referre: Caro enim, ait Tertull. de Resurr. 7. dum ministra anime deputatur, consors invenitur: si temporalium, eur non eternorum? Justum est enim, ait Gazæus, anime bona corpus frui, cuius in adversis societatem non declinavit. II. Ex comparatione Adami cum Christo, sicut enim ille mortem, ita istæ omnibus vitam promeruit. III. Ex Martyrum tolerantia &c.

Ob. I. Sadducæi: resurreccio mortuorum est impossibilis: ergo &c. Resp. neg. ant. Ut enim ait S. P. lib. 22. de C. D. c. 5. cum ea ab universo orbe credatur, non est incredibilis; ergo nec impossibilis, non est enim Deo impossibile, quod est homini: huic enim impossibile est sine semine animans producere, quod potuit Deus. II. De facto suscitavit Elias filiam Sare-

Sareptanæ, Eliseus Sunamitidis, Christus Viduæ, Jairi, & Lazarum, Petrus Thabitam, Paulus Eutychum; ergo &c. III. Idipsum fatentur Ethnici. Suscitatum Armenium quandam scribunt Plato, Valerius, Plutarchus, aliquie. Refulgitatam mulierem narrant Heraclides, Diogenes, Galenus, Plinius. Idem contigisse Aristæ tradunt Herodotus, & Plutarchus: quas fabulas non scripsissent, si eas incredibiles putassent, ait Grotius l. 2. de Ver. 7. IV. Certa est Christi resurreccio, eamque ex Judæis non negat Josephus, Rabbi Jehuda, & Bechai. V. Ipsi Platonici putarunt, animas, postquam cum Diis reuievrent, velle reverti ad corpora; ergo &c.

Ob. II. Platonici. Nequit terrenum corpus caelo consistere; ergo &c. Resp. neg. ant. Possunt enim divina virtute immortalia corpora in cælis permanere, ut aves in aere; nam & homo terrenus ex aere vitam dicit. II. Cum Dei, aut dæmonis virtute Vestalis aquam cribro continuit, & imbre in nubibus consistunt penduli, cur non possunt corpora? III. Plumbeum ita ab artifice disponi potest, ut aquis innatet; ergo & corpus ita a summo artifice aptari potest, ut feratur in aera. His exemplis Platonicos refellit S. P. lib. 22. de C. D. c. 11.

PROPOSITIO II. Resurreccio fiet in eodem corpore, quod dissolvitur.

Prob. I. Ex resurrectionis vocabulo ostenditur, quod excidit, hoc resurgere. II. Qui in monumentis audient vocem Filii Dei, sunt ipsa cadavera mortuorum; ergo in sua carne resurgent. III. Christus ex Ambroſio l. 2. de Sacr. 6. invenit resurrectionem, ut redintegraret cœlestē beneficium, quod fraude fuerat serpenti anissum; ergo &c. IV. Non omnes immunitabitur ex Ap. ibidem; multi enim in istu oculi requiescent & reviviscent, ait S. P. l. 20. de C. D. c. 20. sed hi in suo corpore surgent; ergo & alii. V. Christi resurreccio est typus univeralis, sed Christi suscitatum est idem corpus, ergo & omnium. VI. Hoc, non aliud corpus fuit cum anima passionis socium, aut gaudii; ergo & istud pœnæ servatur, aut gloria.

Ob. I. Corpus in cineres est resolutum; ergo nequit in pristinum restituī. II. Quædam corpora mures, feræ, aut pisces vorarunt, eaque in carnem aliorum animantium versa sunt; ergo &c. III. Cui bono suscitatio abortivorum, & monstrorum. IV. Nullæ ultra erunt nuptiæ; ergo foemina non resurgent. V. Idem corpus eosdem habetur humores peccantes; ergo esset corruptibile. VI. In altera vita nullæ erunt epulæ & carnis voluptates; ergo nec membra.

Resp. Hæc omnia Dei omnipotentiam non excedere. Ad I. neg. consil. Sicut enim semen, ubi corruptum & mortuum fuerit, rā-

dices ficit, immitit fiorem, resuscitatque extinctum triticum; ita ex Ap. ibid. Seminatur corpus animale, surget spiritale. Ad 2. neg. conf. Nihil enim istorum est, quod omnium Creaturis aut lateat cognitionem, aut effugiat potestatem, ait S. P. lib. 22. de C. D. c. 20. Et S. Paulinus de Obitu Celsi: Sed liceat e membris in humum transmissa ferinis, membra hominum vivo semine salva manent. Ad III. Resp. S. P. ib. 14. abortiva, ac monstra integris membris, atque aetate perfecta Dei potestate suscitanda: Hunc enim perfectionis modum habent latenter in feminis, cum etiam natis nonnulla adduc desint. Ad IV. neg. conf. Non est enim vitium feminis sexus, sed natura. Neque ex earum aspectu consequetur libidinis oblectamentum. Nam prius quam peccarent, nudi erant, & non confundebantur vir & femina; corporibus ergo illa vita detrahentur, natura servabitur, ait S. P. ib. Ad V. neg. sequelam; Quamvis enim plura corporis membra, ut alvus, & ubera pristina non exercebunt officia, aderunt tamen ad corporis ornamentum: hinc Prudentius in Apoth. Qui modo vivit, erit; nec me vel dente, vel ungue fraudatum revomeret patefacti fossa sepulcri. Ut enim ait Tertull. c. 60. Omnis compago prima necessaria est navis salutis, licet vacature.

PROPOSITIO III. Corpora resurgentium honorum æque, ac malorum erunt incorruptibilia, non erunt tamen utrisque eadem affectiones.

Prob. I. pars. Ex Ap. 1. Cor. 15. Mortui resurgent incorrupi, quæ verba de omnibus tam bonis, quam malis intelligenda esse ait D. Thom. l. 4. contra Gent. 89. ergo &c. II. ex fine, nempe ut in transferantur in vitam, aut in mortem aeternam. pro ratione meritorum, ut habetur Matth. 25.

Prob. II. pars. Nam praeter incorruptionem, & immortalitatem utriusque communem. I. Corpora Sanctorum comitatur decor & vestitas, de qua Ap. ib.: Seminatur in ignorabilitate, surget in gloria; Deus quippe reformatum corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ: quod pulchre explicat Gazæus exemplo artificis, qui statnam æream Achillis minutissime contractam denuò conflat, & expurgat in aurum, & inducta priori forma aurens apparet Achilles, qui fuerat æreus. II. Erunt etiam corpora beatorum mirabili prædita agilitate, de qua Ap. ibi: Seminatur in infirmitate, surget in virtute, & S. P. ib. c. ult.: Ubi volet spiritus, ibi protinus erit corpus. III. Iisdem quoque erit subtilitas, de qua Ap. ibidem; Seminatur corpus animale, surget spiritale, ubi innuitur puritas, vis penetrandi, & perfecta subiectio spiritui: unde tranquillitas, impeccantia &c.; carebunt ergo beatorum corpora opacitate, pondere, & corruptione.

Dices: Christus post resurrectionem suam manducavit, & cicatrices ostendit; ergo non erat incorruptibilis. Resp. cum Aug. dist. ant. Manducavit &c. ex egestate, aut infirmitate, neg., ex potestate, & caritate, conc. Hoc sensu etiam angelos incorruptibiles ab Abraham, & Tobia hospitio susceptos manducasse scriptura testatur. Exhibuit etiam cicatrices, ut sanaret vulnus incredulitatis. Sed de qualitatibus corporis gloriosi dictum fatis. Ut de corpore damnatorum nonnulla dicamus, observat S. Thomas, ea nec spiritualia fore, nec agibilia, sed ponderosa, ac passionibus subiecta: non lucida, sed tenebrosa. Nam & ipsa anima carnis affectiones experietur, erit a Deo aversa, cruciatibus subiecta, & a lumine divina cognitionis aliena.

Articulus XII. habet; Vitam aeternam, quibus verbis damnantur Epicurei negantes animæ immortalitatem, Pythagorici fluxum perpetuum vitæ, & interitus admittentes, Gnostici merita negantes, Origenistæ finem supplicii reproborum natuentes. Evangelio ergo credimus, quod habet Matth. 25: Et ibunt hi (impii) in supplicium aeternum, justi autem in vitam aeternam.

LIBER XXIII.

De theologalium virtutum officiis.

POSTQUAM profanæ religionis vanitatem, & Christianæ soliditatem superiori libro spectavimus, danda est opera; ne fides nostra sit inanis & vacua: sed vividæ spei, & caritati conjuncta. Cujus rei gratia quomodo credere, sperare, ac diligere oporteat sedulo investigandum. Erit itaque hujus libri triplex dissertatio, de fide nempe, spe, & caritate.

DISSERTATIO I.

De Fide.

AGEMUS hoc loco de fidei nomine, definitione, ac obiecto, tum de ejus analysi ac norma, tandem de ipsis necessitate, ac subiecto.